

Filep Antal laudációja

Filep Antal 1936-ban született Szentesen. A család és a középiskola szellemi miliójában érdeklődése korán összetalálkozott a társadalomtudományok szemléletével és kutatómódszertanával. A 20. század szociográfiai munkáiból társadalomszemléletet és ismereteket kölcsönzött. A szülővárosa környékén folyó ásatásokat követve tekintélyes régészekkel és munkamódszerükkel került kapcsolatba. A szentesi és a vásárhelyi múzeumokban a dél-alföldi kerámia gyűjtésére kapott ösztönzést, a szentesi levéltárban kéziratok tanulmányozásába kezdett.

1954-ben felvették az Eötvös Loránd Tudományegyetem néprajz szakára. Érdeklődésének alakulására tanárai voltak hatással (Tálas István, Vajda László, Vargha László). Szívesen hallgatta a történészek előadásait is. 1959-ben államvizsgázott. 1959–1961 között a Győri Xantus János Múzeum muzeológusa. Hivatali kötelezettségei mellett lehetősége nyílt a kisalföldi (Győr, Moson, Komárom megyék) népi műemlékek tanulmányozására, felmérésére. 1961–1967 között a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatója. Fő feladatává vált a Rókóczi-vár felújítása, a műemlék vártemplom feltárása, az erdélyi fejedelemség történetét, művészet- és művelődéstörténetét dokumentáló kiállítás kivitelezése (Galavics Géza művészettörténésszel). 1967–1989 között az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának munkatársa, tudományos titkára, osztályvezető-helyettese. Ezekben az években a *Néprajzi Lexikon* munkálatai, a népi műemlékek felmérésének szervezése fő feladatai voltak. 1989–1991 között pályája újra Győrbe vezetett, ahol a múzeum igazgatóhelyettesi teendőivel bízták meg.

Egyetemi oktatói munkára már évekkel korábban felkérték. 1972-től az ELTE Eötvös Kollégiumában és a Bölcsészettudományi Karon, a pécsi tudományegyetemen az 1991–1992-es tanévtől oktatott. 1992 februárjától 1996-ig az 1989-ben alapított pécsi néprajzi tanszék meghatározó egyénisége. Tanszékvezető, jelentős része volt az oktatási terv, az akadémiai elfogadtatáshoz szükséges dokumenátáció előkészítésében. Kurzusai között szerepelt a néprajzi alapozás, a történeti néprajz, a társadalomnéprajz, a népi építészet, a településnéprajz, a tudománytörténet a kutatómódszertan. Tárgyait különböző szakok diákjai hallgathatták. A Pécsen 2006-ban lezárt oktatói pályáját a Károli Gáspár Református Egyetemen folytatta.

Aktív éveiben Filep Antal tanár úr folyamatosan a néprajztudomány intézményeinek szolgálatában állt. A felelősséggel és hozzáértéssel végzett munka mellett a kutatásra magától kellett időt lopnia. S habár terepmunkáinak, levéltári kutatásainak, megfigyeléseinek és épületfelméréseinek sok eredményét mindmáig nem sikerült közzétennie, a közlésekben megtestesülő életműve így is lenyűgöző. 1959–2014 között 166 szakkönyvet, tanulmányt és szakcikket közölt, 6 kötetet szerkesztett, közreműködött további három kötet megjelenítésében. Életművének méltatását kézenfekvő a két, a szakmának és a nagyközönségnek egyaránt hasznos, tudomány szemléletet és kutatástörténetet megalapozó

munka megnevezésével kezdenünk. Az 1977–1982 között megjelent *Néprajzi Lexikon* öt kötetébe Filep Antal 359 szócikket írt meg, kutatói pályákról, néprajzi régiókról, nemzetiségi kultúrákról. Illetve, 1983-ban jelent meg Kósa László és Filep Antal közös munkája, a „magyar nép táji-történeti tagolódását” összegző kézikönyv.

Filep Antal életművének két fókusza az településnéprajz és az építkezéstörténet. A településnéprajz a 20. század elején Györffy István által megnyitott tudományág, amely a társadalom által preferált településtípusokat, ezeknek a társadalmi és a gazdasági életre gyakorolt hatását tárja fel, értelmezi és hasonlítja össze. A szállástelkes (kétbaltelkes) települést a szakirodalom honfoglalás előtti, nomád gyakorlatnak tekintette. Két felméréssel Filep Antal a településtípus városi, mezővárosi eredet mellett teszi le a voksát. További tanulmányokban tér ki a baromudvaros telek és szőlőhegyi szórvány településtípus bemutatására. A népi építészet és a házhasználat vizsgálata szintén a 20. század első felében vált néprajzi kutatási témává. Filep Antal Tálasi István ösztönzésére a Kisalföldön végzett kutatás során tárta fel a hagyományos (archaikus) paraszti és a polgárosodás által előnyben részesített építkezési sajátosságokat.

Szakmai teljesítményének elismerése mellett köszönjük az erdélyi, a romániai magyar és a román népi kultúra iránti mindenkori tiszteletét, az erdélyi tudományos eredmények népszerűsítését és elismertetését, valamint a tudós társadalom és a tudományos és kulturális élet iránti érdeklődését.

Annak a generációnak a tagja, amelynek a forrásfeltárás és a szintézisteremtés volt az eszménye, s ebben a munkában az intézmények határokön átívelő összefogását tartotta fontosnak. Szerencsésnek tudja magát a Kelemen Lajossal, Vámszer Gézával, Jakó Zsigmonddal, Imreh Istvánnal, Benkő Samuval, Kiss Andrással, Egyed Ákossal való ismeretségért, barátságért, eszmecserékért. Jelentős esetekben a tudományos élet háttérében állt, egyengette a könyvkiadás, a könyvterjesztés, a kutatói mobilitás folyamatát, nyilvánosság előtt és szűkebb körében informálisan minden alkalmat megragadott a romániai magyar kezdeményezések és eredmények népszerűsítésére és pozitív megítélésre.

Az 1991-ben az Erdélyi Múzeum-Egyesület támogatására és segítésére megalakult Gróf Mikó Imre Alapítvány kuratóriumi tagjaként mindmáig, előbb Entz Géza professzorral és Vidovszky Erzsébet asszonnyal, majd Benkő Elek akadémikussal és Entz Géza Antal művészettörténésszel alapító tagokként vigyázó szemmel és fáradhatatlan buzgósággal követi az egyesület sorsát és életét. Figyelemmel kíséri a Magyar Nyelv és Kultúra Tanszék, később a Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, a Kriza János Néprajzi Társaság munkáját. Szakmai köreinkben Filep Antal tanár urat élő lexikonként tartjuk számon. Ezért volt számomra öröm az, hogy a Kolozsvárt 16 alkalommal megszervezett néprajzi kutatástörténeti konferencián több alkalommal, rendszeresen tartott előadást.

Hogy szakmai pályáját az anyaországban járta be, az a történelem szeszélyeivel magyarázható. A család édesapja ágán a családja kézi- és aranyoszéki. A család Kászonból Kézdiszékre, innen Felső-Fehér megyébe költözött. Dédapja kéziratokat, okleveleket tanulmányozva Szabó Károllyal állt levelező kapcsolatban; folklórgyűjtését Kriza Jánosnak adta át. Édesapja 1914-től orvosnak tanult Kolozsvárt, az egyetemet azonban a háborús körülmények közepette és miatt Budapesten fejezte be 1921-ben, és lett klinikai és kutatóorvos. Fia tőle vette át a társadalom, a hagyományok iránti érdeklődést, és ahányszor alkalma nyílt, ismerkedetett az erdélyi tájjal, társadalommal és hagyományokkal. Édesanyja révén kolozsvári elődöket és rokonokat tart számon.

Mi, az EME választmánya elismeréssel tisztelgünk tudósi teljesítménye és habitusa, erkölcsi tartása, a humánus és kulturális értékekre való nyitottsága előtt. Kívánjuk, hogy válthassa valóra a legfontosabbnak érzett terveit.

Keszeg Vilmos

Kolozsvár, 2025. 03. 28.

Források:

Filep Antal: Önéletírás (kézirat)

Filep Antal könyvészete (1959–2014)

Kocsis Gyula: Filep Antal, a település és építkezés kutatója. A történeti néprajz szemlélete és módszere, a budapesti történeti néprajzi iskola. In: Vargyas Lajos (szerk.): *Párbeszéd a hagyománnyal. A néprajzi kutatás múltja és jelene*. L'Harmattan Kiadó – PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest–Pécs, 301–316.